

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника за пунктом 1 статті 6 Конвенції щодо стверджуваного порушення його права на доступ до суду у зв'язку з рішеннями національних судів, відповідно до яких його було зобов'язано відшкодувати судові витрати, понесені його колишнім роботодавцем під час розгляду справ про зняття дисциплінарних стягнень, покладених на заявника, та про звільнення його з роботи.

Заявник народився в 1986 році та проживає у м. Вільнюсі.

З 12 червня 2013 року заявник почав працювати у департаменті з правових та кадрових питань муніципальної адміністрації Тракайського району на посаді старшого юриста. У серпні 2015 року Тракайський муніципалітет реорганізував свій департамент з правових та кадрових питань та створив департамент з питань права, персоналу та державних закупівель, в якому заявник продовжував працювати. 30 грудня 2016 року його було звільнено на тій підставі, що його посаду було скорочено через відсутність потреби в ній.

9 жовтня 2015 року муніципалітет Тракай та юридична фірма, в якій А. Р. (адвокат) був партнером, уклали договір про надання муніципалітету юридичних послуг: консультацій, складання юридичних документів, зокрема процесуальних документів, та представництва муніципалітету в суді. А. Р. представляв інтереси муніципалітету у справах щодо зняття дисциплінарних стягнень та звільнення заявника з роботи.

Оцінка Суду

Суд підтвердив, що Конвенція покликана гарантувати реальні та ефективні права. Це особливо стосується права на доступ до суду з огляду на важливе місце, яке посідає право на справедливий суд в демократичному суспільстві (див. *Zubac v. Croatia* [ВП]). Ключовим в концепції справедливого судового розгляду (як у цивільному, так і в кримінальному судочинстві) є те, що учасники судового процесу не позбавлені можливості ефективно представити свою справу перед судом, і що вони та протилежна сторона мають змогу бути рівними. Пункт 1 статті 6 Конвенції дозволяє державі вільно обирати засоби, які будуть використані задля гарантування сторонам зазначених вище прав (див. рішення у справах *Handölsdalen Sami Village and Others v. Sweden* та *Zustović v. Croatia*).

Проте право доступу до суду не є абсолютним і може підлягати обмеженням за умови, що вони переслідують легітимну мету та є пропорційними.

Суд також нагадав, що покладення значного фінансового тягаря на одну зі сторін після завершення судового розгляду може становити обмеження права на суд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі *Klauz v. Croatia* та згадане рішення у справі *Zustović*, § 98).

Суд зазначив, що заявник вважав, по-перше, що національні провадження були несправедливими, оскільки, хоча заявника було звільнено з муніципалітету Тракай у зв'язку з тим, що його посаду було скорочено, його колишній роботодавець скористався правовою допомогою адвоката. По-друге, судові витрати на користь муніципалітету були покладені на заявника адміністративними судами. Інакше кажучи, заявник стверджував, що в результаті національного судового розгляду він поніс надмірні судові витрати з огляду на той факт, що суди зобов'язали його як сторону, яка програла, відшкодувати судові витрати, понесені муніципалітетом Тракай. Щодо останнього, то Суд вже визнавав, що можуть існувати ситуації, в яких питання, пов'язані з визначенням судових витрат, можуть мати значення для оцінки того, чи відповідало провадження у цивільній справі в цілому вимогам пункту 1 статті 6 Конвенції (див. рішення у справі *Stankiewicz v. Poland*).

Спочатку Суд розглянув скаргу заявника про те, що рішення муніципалітету Тракай найняти адвоката поставило його у невідгідне становище.

Суд зауважив, що у цій справі потреба муніципальної адміністрації Тракай у допомозі адвоката була ретельно оцінена адміністративними судами двох інстанцій, які постановили, що, урахувавши обставини, найм адвоката з метою представництва муніципалітету Тракай у суді був необхідним та виправданим. Ці суди не проігнорували аргумент заявника про те, що, оскільки його було звільнено у зв'язку зі скороченням його посади через відсутність потреби в ній, муніципалітет Тракай повинен був мати достатньо юристів у своєму штаті, які б ефективно представляли його в суді. Однак, зазначивши, що в департаменті з питань права, персоналу та державних закупівель працювало кілька спеціалістів, суди посилялись на складність справи, зумовленої характером вимог, пред'явлених самим заявником в рамках провадження та його стратегії обстоювання вимог, а саме: і) поданням ним численних окремих скарг і додаткових вимог; ii) значними обсягами доказів та інших матеріалів, та iii) його клопотанням про відновлення провадження (вичерпання у такий спосіб усіх доступних процесуальних засобів захисту), а також іншими факторами. Щодо висновку національного суду про складність справи, Суд підтвердив свою давню судову практику, згідно з якою основоположним принципом є те, що національні органи влади (особливо суди) мають тлумачити та застосовувати національне право (див. рішення у справі *Nait-Liman v. Switzerland* [ВП]). Відповідно до своєї компетенції Суд не має розглядати стверджувані помилки права та факту, допущені національними судами, якщо вони не призвели до порушення прав та свобод, захищених Конвенцією – наприклад, коли такі помилки можуть, у виняткових випадках, вважатись такими, що становлять «несправедливість», яка є несумісною зі статтею 6 Конвенції. Суд не повинен діяти як орган четвертої інстанції, а тому відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції не буде ставити під сумнів оцінку національних судів, окрім випадків, коли їхні висновки можуть вважатись свавільними чи явно необґрунтованими (див. рішення у справі *Moreira Ferreira v. Portugal* (№ 2) [ВП]). У цій справі у висновках національних судів не можна помітити несправедливість.

Суд зазначив, що, розглядаючи аргументи заявника, як Вільнюський регіональний адміністративний суд, так і Верховний Адміністративний Суд врахували рекомендації розширеної палати Верховного Адміністративного Суду, викладені у 2008 році, а саме те, що такий публічний установі, як муніципалітет, законом не заборонялось користуватись правовою допомогою адвоката, але, вирішуючи, чи потрібно відшкодувати витрати та в якому розмірі, суд мав оцінити, чи було необхідним представництво адвоката на тлі певних критеріїв. Ці критерії були враховані та застосовані до справи заявника: зокрема, як Вільнюський регіональний суд, так і Верховний Адміністративний Суд, взяли до уваги не лише структуру департаменту з питань права, персоналу та державних закупівель муніципалітету Тракай, а й характер спору, що виник у трудових відносинах. Крім того, Суд також встановив, що ця усталена судова практика Верховного Адміністративного Суду повинна була бути відомою заявнику як юристу, що працював у муніципалітеті Тракай три роки поспіль та який, за його словами, мав справу із складнішими питаннями, ніж з тими, що стосуються звільнення працівників чи дисциплінарних стягнень.

Суд також звернув увагу на аргумент Уряду про те, що муніципалітет Тракай є невеликим за розміром, де може виникнути конфлікт інтересів у випадку, коли юрист, що перебуває у штаті муніципалітету, представлятиме інтереси останнього у справі про накладення дисциплінарного стягнення на колишнього працівника або про звільнення колишнього працівника. Також важливим є те, з огляду на представлені сторонами матеріали, що муніципалітет Тракай уклав договір про правове представництво з юридичною фірмою А. Р. ще у 2015 році, аби ця фірма могла представляти його інтереси в іншому спорі про звільнення ще одного працівника муніципалітету Тракай; на той момент заявник ще працював на посаді юриста в департаменті з питань права, персоналу та державних закупівель. Відповідно Суд не знайшов підстав вважати, що муніципалітет Тракай був налаштований проти заявника та що він мав приховані наміри, укладаючи договір про надання правової допомоги з А. Р., з метою послаблення здатності заявника здійснювати захист своїх прав. Крім того, сам заявник визнав, що в Тракайському муніципалітеті трудові спори «майже завжди» передавали (зовнішнім) адвокатам.

Також Суд не міг не звернути увагу на власні твердження заявника, що він є дуже хорошим юристом, який, працюючи в муніципалітеті, виграв більшість справ, за які він відповідав. Ураховуючи відсутність необхідності для Суду підтверджувати або спростовувати правдивість цього твердження, Суд вважав достатнім те, що заявник є кваліфікованим фахівцем; він дійсно виграв кілька справ у 2017 та 2018 роках, представляючи свої власні інтереси у справах про зняття кількох дисциплінарних стягнень, накладених на нього. Також очевидно, що заявнику вдалося ініціювати (хоча і не завжди успішні) інші численні судові провадження та вдалося подавати численні, хоча й не завжди обґрунтовані, зустрічні вимоги та клопотання про відновлення проваджень до різних судів. Хоча національні суди і визнали відповідні вимоги заявника необґрунтованими. Як впливає з різних рішень та ухвал, постановлених в рамках цих проваджень, він надав судам великі обсяги

матеріалів та подавав численні доповнення, що стосувалися предмету та процедури розгляду. Спосіб, у який заявник здійснював свій захист, не свідчить про те, що він був не в змозі представити свої позиції у справах належним чином (див. рішення у справі *Handölsdalen Sami Village and Others*, § 57). Не менш важливим є те, що адміністративні суди дійшли висновку, що принцип рівності сторін не був порушений, оскільки провадження було ініційовано заявником, який є юристом – на відміну від інших справ, де заявник був відповідачем (див. рішення у справі *Steel and Morris v. the United Kingdom*). Останній висновок є обґрунтованим, навіть якщо визнати, що заявник, мабуть, почувався вимушеним захищати себе та ініціювати провадження стосовно зняття дисциплінарних стягнень, накладених на нього, та щодо оскарження законності його звільнення.

Суд також бере до уваги аргумент Уряду про те, що заявник міг звернутись із запитом про надання йому правової допомоги. З огляду на факти, видається, що така можливість була доступною для нього.

У світлі зазначеного вище Суд не міг встановити, що між заявником і муніципалітетом Тракай існували значні розбіжності і що допомога адвоката останньому мала такий рівень, що міг би призвести до несправедливості (для порівняння див. згадане рішення у справі *Steel and Morris*, § 69). Суд також не міг встановити те, що заявник не зміг би здійснювати ефективний захист, незважаючи на те, що його інтереси не були представлені адвокатом. Дійсно, відповідні справи стосувались дисциплінарної відповідальності працівників та структурної реорганізації департаменту муніципалітету Тракай, тобто сфер, які були тісно пов'язаними або з минулими обов'язками заявника, або з робочим навантаженням його колишнього департаменту, і які, таким чином, були сферами, добре знайомими для заявника (для порівняння див. згадане рішення у справі *Steel and Morris*, § 65). Немає жодних ознак того, що під час розгляду будь-якої справи суди перешкоджали заявнику представити всі матеріали та аргументи, які він вважав релевантними у справі (*mutatis mutandis*, згадане рішення у справі *Handölsdalen Sami Village and Others*, § 58).

Суд надалі розглянув другу частину скарги заявника – питання відшкодування судових витрат на користь муніципалітету Тракай. По суті, Суд повинен був оцінити, в якій мірі заявник міг представити свої інтереси у справах, незважаючи на понесені судові витрати (*mutatis mutandis*, згадане рішення у справі *Handölsdalen Sami Village and Others*, § 53).

Суд зауважив, що можливість присудження на користь сторони, що виграла, судових витрат, яка впливає з принципу «платить той, хто програв», була чітко закріплена у відповідному національному праві, а саме в пункті 5 статті 40 Закону про адміністративне судочинство та в статті 98 Цивільного процесуального кодексу. Суд повторив, що його завданням є не ухвалення рішення стосовно правила «платить той, хто програв», а вирішення того, з огляду на обставини цієї справи, чи право заявника на доступ до суду у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції було дотримано.

Суд також визнав, що зобов'язання заявників відшкодувати судові витрати, пов'язані з державним представництвом, можна розглядати як обмеження, що перешкоджає праву на доступ до суду (див. рішення у справі *Cindrić and Bešlić v. Croatia*).

Зважаючи на це, Суд зауважив, що у справі заявника литовські суди посилались на рекомендації Верховного Адміністративного Суду стосовно того, що в той час, коли можна було зобов'язати сторону, яка програла, відшкодувати судові витрати, понесені стороною, що виграла, також необхідно було мати на увазі, що присудження таких витрат не має служити стримуючим фактором для права на доступ до суду. Вільнюський регіональний адміністративний суд і Верховний Адміністративний Суд не залишили без уваги той факт, що спір виник не лише в рамках трудових відносин заявника, а й через фінансове становище заявника як незаможної сторони. Відповідно, як щодо провадження, пов'язаного з дисциплінарними стягненнями, накладеними на заявника, так і щодо провадження, пов'язаного зі звільненням заявника, ці суди зменшили суми судових витрат, які мали бути відшкодовані на користь муніципалітету Тракай. Ці суди ретельно дотримувалися Рекомендацій щодо розрахунку виплат, навели вагомі аргументи у своїх рішеннях, які ґрунтувались на принципах справедливості та розумності.

На тлі цього Суд не зміг дійти висновку, що національні суди вирішили питання відшкодування судових витрат у нерозумний чи непропорційний спосіб (див. згадане рішення у справі *Cindrić and Bešlić*, § 120), або іншим чином всупереч національному правовому регулюванню (див. згадане рішення у справі *Handölsdalen Sami Village and Others*, § 56), тим більше, беручи до уваги, що насамперед національні органи влади, особливо суди, повинні тлумачити національне законодавство (див. рішення у справі *Foltis v. Germany*).

По-третє, Суд послався на аргумент Уряду про те, що заявник міг звернутись із проханням про відстрочення сплати судових витрат. Виявляється, що принаймні під час останнього судового розгляду в 2019 році заявник звертався з таким клопотанням, проте воно було відхилено національним судом на тих підставах, які Суд не міг визнати свавільними. У цьому провадженні суд, оцінюючи фінансове становище заявника, підкреслив, що заявник був молодим та здоровим, і що це був лише його власний вибір не шукати більш оплачувану роботу, і таким чином відстрочити виконання його фінансових зобов'язань перед потерпілою стороною. Суд зауважив, що той факт, що заявник мав вищу юридичну освіту, був у працездатному віці та мав змогу у майбутньому отримувати доходи, аби відшкодувати судові витрати, був урахований національними судами ще в серпні 2017 року, тобто всього лиш через вісім місяців після звільнення заявника з посади в муніципалітеті. Для Суду це ще один аргумент, аби стверджувати, що вимоги доступу до суду згідно із Конвенцією були належно дотримані національними судами.

У кінцевому підсумку, Суд не має сумнівів у тому, що опонент заявника (муніципалітет Тракай) мав більше фінансових ресурсів. Проте, досліджуючи справу в цілому, Суд дійшов висновку, що у заявника була розумна можливість ефективно

представити свої позиції у справах перед національними судами, і що не існувало такої нерівності перед муніципалітетом, яка б становила порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (*mutatis mutandis*, згадане рішення у справі *Handölsdalen Sami Village and Others*, § 59).

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 18 липня 2023 року й набуло статусу остаточного 18 жовтня 2023 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.